

POSljedICE NORMIRANJA KRIMINOLOŠKOG POJMA “KRIMINALNI ŽIVOTNI STIL” U PRAVNOM SUSTAVU – SLUČAJ VELIKE BRITANIJE

Doc. dr. sc. Dalibor Doležal*

UDK: 343.95(410)

343.813(410)

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: rujanj 2017.

Organizirani kriminalitet kao pojava već je niz godina predmetom proučavanja različitih stručnjaka na globalnoj razini u svim etiološkim i fenomenološkim oblicima i značajkama. Iako postoji mnogo studija o toj temi, recentna literatura potvrđuje kako je ovu pojavu još uvijek teško definirati, sagledati u organiziranoj rasprostranjenosti te se stoga organizirani kriminalitet vrlo teško može prepoznati.¹ Međutim, sva se istraživanja ove tematike slažu kako je riječ o fenomenu koji načinom djelovanja predstavlja izravnu političku i gospodarsku opasnost u smislu funkcioniranja pravne države, pogotovo ako se u obzir uzme i korupcija koja ga često prati. U tom smislu, temeljeno na brojnim znanstvenim i stručnim analizama, različite zemlje imaju različite pristupe u borbi protiv organiziranog kriminaliteta i pri tome često posežu za vrlo inovativnim rješenjima na različitim razinama. Jedno od tih rješenja je i normiranje pojma “kriminalni životni stil” unutar pravnog sustava Velike Britanije, a svrha ovog rada je prikazati način na koji je taj pojam uveden u kaznenopravni sustav te neke od posljedica proizašlih iz tog uvođenja.

Ključne riječi: organizirani kriminalitet, kriminalni životni stil, kriminologija

---

* Dr. sc. Dalibor Doležal, docent Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Borongajska cesta 83F, Zagreb; dalibor.dolezal@erf.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-1558-5905

¹ Šuperina, M., *Mreža organiziranog kriminaliteta*, Policija i sigurnost, br. 3, 2015., str. 299 – 316.

1. UVOD

Kriminalitet je kao pojava oduvijek bio prisutan u svim zemljama i kulturama te je bio i predmetom proučavanja koja su nastojala otkriti razloge za njegovu pojavu te načine njegova sprječavanja. Kao rezultat tih objašnjenja razvila se i znanost koja se bavi proučavanjem naravi, opsega, uzroka i kontrole kriminalnog ponašanja u pojedinca i u društvu² – kriminologija. Kriminologija kao znanost omogućila je nastanak i razvoj mnogih teorija, ali najvažniji moment kriminologije jest mogućnost stavljanja pojedinca, odnosno počinitelja kaznenog djela, u središte pozornosti.³ Time se otvorila mogućnost istraživanja, među ostalim, karakteristika počinitelja kaznenog djela, što je dovelo do znatnog razvoja novih koncepata u području kriminologije, penologije, kaznenog prava, viktimologije i drugih disciplina koje se bave problematikom kaznenih djela. Na temelju tih spoznaja nastao je i koncept kriminalne karijere⁴ koji je omogućio da se kazneno djelo promatra odvojeno od počinitelja. Time su se kriminološka istraživanja sve više usredotočivala na utvrđivanje razlika među počiniteljima s obzirom na spol, dob, socioekonomski status i niz drugih čimbenika.⁵

Kako su se metode istraživanja poboljšavale, tako su pristizale i nove spoznaje o počiniteljima kaznenih djela na temelju kojih se u kriminologiji⁶ pojavio koncept kriminalnog životnog stila koji je kasnijim istraživanjima američkog psihologa Glenna D. Waltersa⁷ postao jedna od najmlađih kriminoloških teorija. Termin "kriminalni životni stil" u novije se vrijeme sve češće koristi u znanstvenoj i stručnoj literaturi, međutim, problem leži u činjenici kako ne postoji jedinstvena definicija kriminalnog životnog stila na temelju koje bi se mogle utvrditi razlike između osoba koje imaju i osoba koje nemaju kriminalni

² Siegel, L., *Criminology*, 11th edition, Thomson-Wadsworth, Belmont, CA, 2012., str. 141.

³ Za ovaj važan trenutak u kriminologiji zaslužan je Cesare Lombroso koji je objavom jednog od svojih najvažnijih djela *L'Uomo Delinquente* 1886. godine stavio u središte pozornosti samog počinitelja kaznenog djela tako da je prvi svoje hipoteze provjeravao empirijskim istraživanjem.

⁴ Doležal, D., *Kriminalna karijera*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 30, br. 2, 2009., str. 1082 – 1107.

⁵ Siegel, *op. cit.* u bilj. 2, str. 29 – 63.

⁶ Točnije, taj izraz prvotno se spominjao u okviru viktimologije, a kasnije se povezuje s kriminološkom teorijom rutinskih aktivnosti. Više o tome u: Felson, M.; Cohen, L., *Social change and crime rate trends: A routine activity approach*, American Sociological Review, vol. 44, br. 4, 1979., str. 588 – 608.

⁷ Walters, G., *The Criminal Lifestyle: Patterns of Serious Criminal Conduct*, SAGE Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1990., str. 16.

životni stil. Većina istraživanja u kriminologiji koja se bave područjem kriminalnog životnog stila najčešće prilikom opisa tog fenomena uzimaju ponajprije činjenice o počinjenim kaznenim djelima od strane grupe ili pojedinaca. Ovisno o vrsti istraživanja, spominju se i neke druge karakteristike poput zlouporabe opojnih sredstava, povijest zapošljavanja, način provođenja slobodnog vremena, pripadnost određenim grupama i/ili supkulturama, stavovi...⁸, međutim, temelj postojanja nečijeg kriminalnog životnog stila jest spoznaja postojanja počinjenih ili činjenja kaznenih djela od strane nekog pojedinca.

Međutim, 2002. u britanskoj zakonskoj regulativi, preciznije u zakonu pod nazivom Proceeds of Crime Act⁹ (dalje u tekstu: POCA), dogodio se svojevrsni presedan uvođenjem pojma “kriminalni životni stil” u sudsku praksu. Presedan se odnosi na činjenicu da ako sud, na temelju određenih uvjeta koji moraju biti zadovoljeni i koji će kasnije biti spomenuti, dosudi kako pojedinac ima kriminalni životni stil, vlasti mogu brže postupati u smislu zapljene imovine stečene činjenjem određenih kaznenih djela, u prvom redu iz domene organiziranog kriminaliteta. Međutim, u praksi taj koncept ima i širu primjenu te se ne odnosi isključivo na kaznena djela iz domene organiziranog kriminaliteta.

Uzimajući u obzir prethodno navedene nekonzistentnosti u pogledu uporabe termina kriminalni životni stil prilikom opisa nečijeg, ponajprije, činjenja kaznenih djela, potrebno je dodatno objasniti do kakvih sve implikacija može doći ako se ne vodi računa o specifičnostima tog termina i konteksta u kojem se spominje.

2. POJAM “KRIMINALNI ŽIVOTNI STIL”

Koncept životnog stila pojavljuje se na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, kada temeljnima postaju pitanja koja se odnose na potrošnju i način života. Tako pojam “stil života” ili “stil življenja”, u kontekstu nastajanja industrijskih društava, spominju Max Weber, Georg Simmel, Thorstein Veblen, Gabriel Tard, Alfred Adler i Erich Rothacker, analizirajući modernizaciju, urbanizaciju, prostornu i

---

⁸ Clark, M., *Exploring the criminal lifestyle: a grounded theory study of Maltese male habitual offenders*, International Journal of Criminology and Sociological Theory, vol. 4, br. 1, 2011., str. 563 – 583.

⁹ Proceeds of Crime Act 2002, https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/pdfs/ukpga_20020029_en.pdf (1. kolovoza 2017.). POCA je zakonski akt Ujedinjenog Kraljevstva koji predviđa oduzimanje ili zapljenu sredstava pribavljenih činjenjem kaznenih djela te čini glavnu zakonsku osnovu o postupanju u slučajevima pranja novca u Ujedinjenom Kraljevstvu.

socijalnu mobilnost, regionalno-kulturne raznolikosti, anonimnost, padajuću socijalnu kontrolu, fragmentaciju i diferencijaciju.¹⁰

Weber je pojam "stila" kontekstualizirao u područje društvenog djelovanja dovodeći ga u vezu s načinom "vođenja života" pojedinaca unutar pojedinih grupacija, ali i objašnjavajući kako, shodno tome, možemo govoriti i o različitim grupnim životnim stilovima.¹¹

Za razliku od Webera Simmel pretpostavlja kako je životni stil rezultat individualnog izbora i djelovanja, tj. izraz individualnog oblikovanja života. Proces "oblikovanja života"¹² smatra nužnim u urbanim sredinama u kojima postoji opasnost od otuđivanja i "omasovljenja". Isticanjem svoje posebnosti u tom smislu pojedinci naglašavaju pripadnost određenoj društvenoj poziciji. Simmel¹³ je također tvrdio kako životni stilovi nisu elementi društvene strukture, već samo reakcija na specifične društvene situacije koje su vremenski i situacijski ograničene, što se u određenoj mjeri poklapa s Chaneyevim pristupom životnom stilu.¹⁴

Pojmom životnog stila bavio se i osnivač individualne psihologije Alfred Adler. Prije nego što se odlučio za taj pojam, koristio se pojmovima "vodeći smjer", "vodeća predodžba", "linija života", "plan života" te "ukupni stav prema životu".¹⁵ Prema Adleru, životni se stil može definirati kao ukupnost *navika, stavova i osjećaja*, ali i očekivanja u odnosu na sebe i na svijet koji nas okružuje. Tako je Adlerov pojam životnog stila sličan Simmelovu u smislu nastajanja životnog stila kroz izbor i aktivnosti pojedinca koji se razvija interakcijom s drugim ljudima i društvenim institucijama.

Iako se u djelima Webera i Simmela eksplicitno ne spominje, ponašanje, odnosno djelovanje, očito je glavna karakteristika koja određuje nečiji način življenja.¹⁶ U tom smislu nameće se zaključak kako je glavna odlika nečijeg životnog

¹⁰ Tomić-Koludrović, I.; Leburic, A., *Sociologija životnog stila – prema novoj metodološkoj strategiji*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2002., str. 59.

¹¹ Doležal, D., *Kriminalna karijera i kriminalni životni stil*, doktorski rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2009., str. 35.

¹² Simmel, G., *Die Grosstädte und das Geistesleben*, Peterman, Dresden, 1903., str. 116 – 132.

¹³ Simmel, G., *Die Probleme der Geschichtsphilosophie*, Duncker & Humblot, Leipzig, 1905., str. 1 – 66.

¹⁴ Chaney opisuje životni stil kao funkcionalni odgovor na suvremenost. Više u: Chaney D., *Lifestyles*, Routledge, New York, 1996., str. 11.

¹⁵ Doležal, *op. cit.* u bilj. 11, str. 36.

¹⁶ Budući da se znanost o ponašanju razvila u angloameričkim zemljama, engleski jezik ima razvijenu terminologiju vezanu uz termin *ponašanje*, koja je međunarodno raširena. Pojam *ponašanje* temelji se na glagolskoj složenici *behave* te njome ističu

stila zapravo nečije ponašanje. Kako je to najvidljiviji dio ljudske osobnosti, iz tih zasada proistječe i proglašavanje nekih oblika ponašanja kaznenim djelima, odnosno povredom pisanih zakona. Međutim, Adler u konstrukt životnog stila ubacuje i stavove te osjeća je kao dijelove životnog stila, čime naglašava kako je životni stil očito mnogo više od pukog ponašanja.

Razmišljanja o definiciji životnog stila nastavila su se i u moderno doba, no ni sada ne postoji konsenzus o tome što zapravo jest životni stil. Primjerice, Schwartz i Waldo¹⁷ životnim stilom smatraju “karakterističan način na koji pojedinci uče u svojim obiteljima na koji način stjecati društveni značaj u međuljudskim odnosima”. S druge strane, Giddens¹⁸ smatra kako se taj koncept može koristiti za razumijevanje niza mogućnosti, uključujući stavove i uvjerenja, pa tako životni stil definira “kao više ili manje integrirani skup ponašanja svojstvenih nekom pojedincu, ne samo zato što takva ponašanja ispunjavaju utilitarističke potrebe, već zato što ona daju materijalnu formu njegovoj percepciji samoidentiteta”.¹⁹

Za raspravu o životnom stilu važan je Bourdieuov²⁰ koncept “habitusa” koji definira kao “sustav stečenih sklonosti koje djeluju na praktičnoj razini kao kategorije percepcije i procjene ... te temeljna načela organiziranja akcije”.²¹ Habitus ima nekoliko komponenti od kojih su najistaknutiji načini razmišljanja, a posljedično tome i načini djelovanja. Također, habitus uključuje niz sklonosti, koje se mogu usporediti sa shemama.²²

---

dva glavna elementa ljudskog života: “be” (biti, postojati) i “have” (imati, držati, posjedovati). Za pojam *behaviour* u engleskom jeziku postoje i sljedeći izrazi: *conduct*, *manners*, *performance* i *carry*, odnosno *carriage*. *Conduct* dolazi od latinskoga *conducere* (voditi život), *manners* od francuskoga *mannière* i *manoeuvre* (način djelovanja), *performance* (lat. *performare* – nešto izvesti, dovršiti). Više o ovome u: Bezić, Ž., *Ljudsko ponašanje*, Crkva u svijetu, vol. 40, br. 2, 2005., 207 – 227.

¹⁷ Schwartz, J. P.; Waldo, M., *Interpersonal Manifestations of Lifestyle: Individual Psychology Integrated with Interpersonal Theory*, Journal of Mental Health Counseling, vol. 25, br. 2, 2003., str. 102.

¹⁸ Giddens, A., *Modernity and Self-identity*, Polity, Cambridge, 1991.

¹⁹ *Ibid.*, str. 81.

²⁰ Bourdieu, P., *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Harvard University, Cambridge, MA, 1984., str. 11.

²¹ Akcija u ovom smislu znači ponašanje.

²² Društveno stečeni predlošci za percepciju društvenog svijeta koji posljedično utječu na mišljenje i djelovanje, prema Markus, H., *Self-schemata and processing information about the self*, Journal of Personality and Social Psychology, vol. 35, 1977., str. 63 – 78.

Na temelju opisanih pretpostavki o definiciji životnog stila zaključno se može reći kako životni stil, bez obzira na kontekst rasprave, ne uključuje samo promatranje i opis određenog seta ponašanja, već uključuje i određene navike, stavove, osjećaje i procese učenja koji svi zajedno doprinose razvoju individualnog životnog stila kao odraza identiteta pojedinca, a shodno tome i odrazu određene vrste životnog stila grupa kojima pojedinac pripada ili mu se ta pripadnost pripisuje.

U kriminološkoj literaturi pojam "životni stil" prvi je put upotrijebljen u okviru viktimologije, odnosno objašnjenja zašto su neke osobe podložnije bivanju žrtvom kriminaliteta od drugih osoba. "Teoriju životnog stila" ili "teoriju izlaganja" u kriminološku/viktimološku literaturu uveli su Hindelang, Gottfredson i Garofalo (1978.)^{23,24} koji su životne stilove definirali kao "šablonizirane, redovite, ponavljajuće, prevladavajuće ili rutinske aktivnosti".²⁵ Drugim riječima, životni stilovi sastoje se od aktivnosti u kojima ljudi sudjeluju na dnevnoj bazi, uključujući i obavezne i diskrecijske aktivnosti. Kennedy i Forde²⁶ opisali su Hindelangov, Gottfredsonov i Garofalov model kao način života, koji obuhvaća razlike u dobi, spolu, bračnom statusu, visini prihoda i rasi, koji utječe na dnevne rutine i ranjivosti na viktimizaciju. Prema ovom opisu vidljivo je kako se objašnjenje nečijeg životnog stila u prvom redu gledalo kroz prizmu ponašajnih karakteristika.

Međutim, na tragovima spoznaja o psihološkim karakteristikama ljudskog ponašanja, otprilike u isto vrijeme s pojavom "teorije životnog stila/teorije izlaganja", pojavio se i pojam "kriminalne osobnosti".²⁷ U svojim radovima autori tog pojma Samuel Yochelson i Stanton Samenow tvrdili su kako se nečije kriminalno ponašanje, odnosno činjenje kaznenih djela, ne može objasniti samo putem socioloških ili psiholoških termina i konstrukata. Na temelju istraživanja tvrdili su kako kod osoba koje imaju kriminalnu osobnost postoje specifične

²³ Hindelang, M.; Gottfredson, M.; Garofalo, J., *Victims of personal crime: An empirical foundation for a theory of personal victimization*, Ballinger, Cambridge, MA, 1978., str. 241.

²⁴ Nofziger, S., *Deviant Lifestyles and Violent Victimization at School*, *Journal of Interpersonal Violence*, vol. 24, br. 9, 2009., str. 1494 – 1517.

²⁵ Hindelang, Gottfredson i Garofalo, *op. cit.* u bilj. 23, str. 241.

²⁶ Kennedy, L.; Forde, D., *Risky lifestyles and dangerous results: Routine activities and exposure to crime*, *Sociology and Social Research: An International Journal*, vol. 74, br. 4, 1990., str. 208 – 211.

²⁷ Yochelson, S.; Samenow S., *The Criminal Personality: A Profile for Change (Volume I)*, Aronson J., New York, 1976., str. 55 – 117.

ponašajne karakteristike i misaoni procesi²⁸, što je kasnije poslužilo američkom psihologu Glennu Waltersu za stvaranje teorije kriminalnog životnog stila.²⁹

Walters je najprije krenuo od koncepta životnog stila, koji se sastoji od tri međusobno povezana koncepta: strukturalni model, funkcionalni model i model promjene.³⁰ Glavnu okosnicu strukturalnog modela čine dva koncepta, 3C i 4R.³¹ Koncept 3C čine tri pojma – uvjeti, izbori te kognitivni procesi.³² Drugi koncept, 4R, čine pojmovi uloge, pravila, rituali, te odnosi.³³ Oba ranije

---

²⁸ Yochelson i Samenow zvali su ih kognitivnim pogreškama te su, ovisno o dostupnoj literaturi, smatrali kako postoje između 40 i 53 kognitivne pogreške te kognitivni obrasci koji su temeljni dio kriminalne osobnosti. Ponajprije zbog metodologije provođenja istraživanja njihovo istraživanje trpjelo je brojne kritike, međutim, ipak je poslužilo kao svojevrsna prenosnica koja je kriminalitet objašnjavala putem biopsihosocioloških karakteristika.

²⁹ Walters, *op. cit.* u bilj. 7, str. 11.

³⁰ Walters, G., *Lifestyle Theory: Past, Present and Future*, Nova Science Publishers, New York, 2007., str. 3. Svrha strukturalnog modela jest definiranje životnog stila, opisivanje njegovih ključnih pojmova te objašnjenje kako se taj model uklapa u veći klasifikacijski model. Funkcionalni model objašnjava važnost straha i sustava vjerovanja za razvoj životnog stila, pritom razdvajajući razvojne čimbenike životnog stila na inicijacijske i održavajuće. Fokus trećeg modela je promjena životnog stila u kojem detaljno objašnjava mehanizme i procese promjene "lošeg" životnog stila.

³¹ Doležal, *op. cit.* u bilj. 11, str. 39. Koncept 3R sastoji se od triju područja: uvjeti (*conditions*), izbori (*choices*) te kognicija, odnosno misaoni procesi (*cognitions*). Nadalje, koncept 4R sastoji se od četiriju područja: uloge (*roles*), pravila (*rules*), rituali (*rituals*) te odnosi (*relationships*).

³² *Uvjeti* se prema ovoj teoriji definiraju kao unutarnji (nasljeđe, inteligencija, temperament) te vanjski (obitelj, vršnjaci, društvena klasa) i sinergični utjecaji koji povećavaju ili smanjuju mogućnosti za odabirom određenog ponašanja. *Izbori* su procesi donošenja odluke o vrsti i načinu ponašanja koji proizlaze iz međusobnog djelovanja raznih životnih uvjeta. Također, ova teorija smatra kako je proces donošenja izbora uvelike pod utjecajem prijašnjih iskustava i razvojnih mogućnosti koje osoba trenutačno posjeduje. Mogućnosti za donošenje izbora s vremenom se razvijaju zajedno s osvješćivanjem *kognitivnih* procesa. Walters, *op. cit.* u bilj. 7, str. 14 – 16.

³³ *Uloge* su očekivanja koja osobe imaju od drugih osoba na temelju pokazanog obrasca njihova životnog stila. Za svaki životni stil može se utvrditi određeni obrazac ponašanja kojima nastojimo zauzeti svoje mjesto u društvu. Na temelju tih obrazaca ljudima se dodjeljuju određene društvene uloge prilagođene tom obrascu. *Pravilima* se smatraju definirane norme, standardi i regulacije koje upravljaju izvršenjem ponašajne komponente životnog stila. Životni stilovi imaju pravila koja služe njihovoj zaštiti, čine ih predvidljivijima te promoviraju vrijednosti i identitet pojedinog stila. No, pravila određenog životnog stila usko su vezana uz socijalnu grupu kojoj određeni pojedinac pripada ili samoiskazuje pripadnost. *Ritual* su stereotipni načini ponašanja koji se povezuju uz obrazac životnog stila. Iako rituali nisu nužno

navedena koncepta, 3C i 4R, zajedno djeluju te interakcijom pojedinca s okolinom čine osebuje stilove razmišljanja i ponašanja koji skupa čine specifičan "životni stil". Ova teorija na tragu je ranijim objašnjenima pojma životni stil jer se očituje u tezi kako je nečiji životni stil mnogo više od samog ponašanja te da, osim pojedinca, u njegovu nastajanje i oblikovanje utječe i okolina. Uz funkcionalni model i model promjene životnog stila Walters je ponudio tzv. kompaktnu teoriju kojom ne samo da objašnjava nečiji stil, već nudi i načine kako se "loši" životni stilovi mogu promijeniti.

Na temelju pretpostavki o životnom stilu Walters je izgradio teoriju kriminalnog životnog stila u kojoj principe teorije životnog stila jednako primjenjuje i na kriminalni životni stil, ali s naglaskom na specifičnosti koje imaju osobe koje čine kaznena djela. Prema Whiteu i Waltersu³⁴ kriminalitet se može promatrati kao kriminalni životni stil koji čine četiri primjetljive te mjerljive ponašajne karakteristike: neodgovornost, samougađanje, intruzivno interpersonalno ponašanje te sklonost kršenju društvenih pravila i normi. Neodgovornost se odnosi na nevoljkost da se preuzme odgovornost za posljedice svojeg ponašanja. Samougađanje predstavlja odnos u kojem pojedinac ugađa samo sebi i svojim interesima, ne misleći pritom na potrebe osoba oko sebe. Treća osobina kriminalnog životnog stila, prema tim autorima i najvažnija, intruzivno je ponašanje, a predstavlja agresivna, nasilna djela, izraze međuljudskih neprijateljstva, fizičko i emocionalno zlostavljanje drugih te nezasiťnu želju za postizanjem osjećaja moći i kontrole nad onima oko sebe. Zadnja karakteristika, sklonost kršenju društvenih pravila i normi, odnosi se na odražavanje očitog nepoštovanja društvenih normi, povijest uhićenja te sklonost problematičnom ponašanju i sukobu s autoritetima.

Međutim, Walters priznaje kako sama prisutnost ovih četiriju ponašajnih karakteristika ne znači da osoba zaista i ima kriminalni životni stil. Polazeći od Adlerova opisa životnog stila u kojem se, osim ponašanja, uključuju i psihološke komponente – stavovi, osjećaji te mišljenje, te radova Yochelsona i Samenowa, Walters je uz ponašanje u opis kriminalnog životnog stila unio i tzv. kriminalne stilove razmišljanja.³⁵ Prema njegovu mišljenju osoba s kriminalnim životnim

---

loši obrasci ponašanja, u teoriji životnog stila oni predstavljaju razlog zbog kojeg je osoba "zaključana" u svojem životnom stilu. *Odnosi su socijalne interakcije u koje ljudi ulaze tijekom života. Vidi Doležal, op. cit. u bilj. 11, str. 42 – 43.*

³⁴ White, T.; Walters, G., *Lifestyle Criminality and the Psychology of Disresponsibility*, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, vol. 33, 1989., str. 257 – 263.

³⁵ Walters, G., *The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles: Part I: Reliability and Preliminary Validity*, Criminal Justice and Behaviour, vol. 22, br. 3, 1995., str. 307 – 325.

stilom ima sljedeće kriminalne stilove razmišljanja: opravdavanje, rezanje, ovlaštenje, orijentacija ka moći, sentimentalnost, superoptimizam, kognitivna indolencija te diskontinuitet.³⁶

Jednako kao i za ponašajne karakteristike, sama prisutnost tih misaonih komponenti nije dovoljan razlog da se nečiji životni stil ili stil razmišljanja nazove kriminalnim. Navedeni stilovi razmišljanja karakteristični su za sve osobe, a ne samo za osobe počinitelje kaznenih djela. Glavna razlika očituje se najviše u jednoj činjenici – činjenju kaznenih djela. No, je li ta činjenica dovoljna da nečiji životni stil proglasimo kriminalnim? Walters³⁷ je, sumirajući svoju teoriju, napravio 10 preduvjeta za postojanje kriminalnog životnog stila:

1. Kriminalitet³⁸ se može promatrati kao životni stil jer je globalno okarakteriziran neodgovornošću, hedonističkim i samougađajućim interesima, intruzivnim ponašanjem u interpersonalnim odnosima te uzastopnim kršenjem društvenih pravila i normi.
2. Uvjeti utječu na razvoj kriminalnog životnog stila kroz fizičku, socijalnu i psihološku domenu.
3. Uvjeti mogu ograničiti mogućnosti, ali ne mogu determinirati izbore.
4. Ponašanje osobe kriminalnog životnog stila usmjereno je prema gubljenju na dramatičan i destruktivan način.
5. Osoba kriminalnog životnog stila razvija poseban stil mišljenja koji proizlazi iz njezine odluke da se uključi u kriminalno ponašanje.
6. Sadržaj i proces kriminalnog razmišljanja reflektira se u osam primarnih kognitivnih obrazaca.
7. Kako bi došlo do kaznenog djela, mora postojati prilika za njegovo izvršenje.
8. Motivacija za specifični događaj dolazi od procesa validacije koji se sastoji od glavnog motiva (strah) te četiri sekundarna motiva (ljutnja/pobuna, moć/kontrola, uzbuđenje/užitak, pohlepa/lijenost).
9. Kriminalni događaji³⁹ mogu se prikazati i razumjeti kao međusobno povezan skup misli, motiva i ponašanja.

---

³⁶ Za detaljno obrazloženje ovih stilova razmišljanja te njihova utjecaja na činjenje kaznenih djela vidi: Doležal, D., *Faktorska analiza upitnika "Psihološki inventar kriminalnih stilova razmišljanja"*, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, vol. 43, br. 1, 2008., str. 13 – 29.

³⁷ Walters, *op. cit.* u bilj. 7, str. 73 – 100.

³⁸ Ovdje se misli na činjenje kaznenih djela od strane jedne osobe.

³⁹ Izvorno *criminal acts*, što je jedan od naziva za kaznena djela.

10. Budući da je ponašanje posljedica stava koji pojedinac zauzima u određenoj situaciji, kriminalno ponašanje ne može se promijeniti ako se prethodno ne promijeni način razmišljanja.

Ne ulazeći sad u raspravu o prednostima i nedostacima ove i drugih teorija koje objašnjavaju životni stil i kriminalni životni stil, prilično je jasno kako je kriminalni životni stil mnogo više od "kriminalnog ponašanja", odnosno činjenja kaznenih djela. Nadalje, svi autori koji su se bavili životnim i kriminalnim životnim stilovima suglasni su u činjenici kako se takvi stilovi razvijaju u neposrednom doticaju s okolinom, stoga je pomalo zabrinjavajuća činjenica da se sve više govori o nečijem kriminalnom životnom stilu, a pri tome se samo orijentira na činjenicu postojanja/činjenja kaznenih djela. Činjenje kaznenih djela samo je jedan od oblika ljudskog ponašanja, a imajući u vidu kompleksnost ljudskog ponašanja, proglašavati nečiji životni stil kriminalnim samo na temelju počinjenja jednog ili više kaznenih djela, bez uzimanja u obzir mnoštva drugih biopsihosocijalnih čimbenika, plodno je tlo za razne kaznenopravne manipulacije u smislu izricanja kazni, a da ne spominjemo problem etiketiranja.⁴⁰

3. PROBLEMATIKA NORMIRANJA POJMA "KRIMINALNI ŽIVOTNI STIL"

Pravi primjer za moguću pravnu zlouporabu ovog pojma vidljiv je u aktima Crown Prosecution Service⁴¹, tijela Vlade Ujedinjenog Kraljevstva odgovornog za kazneni progon osoba optuženih za kaznena djela u Engleskoj i Walesu.

Dio koji je posebno zanimljiv za ovaj rad odnosi se na POCA-u, odnosno njegov dio u kojem se objašnjava postupak oduzimanja imovine osobama ako je ta imovina stečena činjenjem kaznenih djela. Za ovaj rad posebno je važna opcija u kojoj sud može legalno ustvrditi kako određena osoba ima kriminalni životni stil. S tim u svezi postavljena je jasna (pravna) definicija što je to kriminalni životni stil, odnosno kada se zakonski smatra da osoba ima kriminalni životni stil.

Osoba ima kriminalni stil života ako je zadovoljen jedan od triju navedenih kriterija⁴²:

⁴⁰ Upravo zbog upotrebe koncepta životnog stila u različitim društvenim sferama s različitim ciljem američki znanstvenik Sobel (Tomić-Koludrović, Leburic, *op. cit.* u bilj. 10, str. 9) je izjavio kako je pojam "stil života" jedna od najzlostavljanijih riječi u engleskom jeziku.

⁴¹ Crown Prosecution Service, <http://www.cps.gov.uk/> (8. kolovoza 2017.).

⁴² POCA, poglavlje 29., članak 75. Izvorni tekst članka glasi:
“(1) A defendant has a criminal lifestyle if (and only if) the following condition is satisfied.

1. osoba je počinila kazneno djelo (ili djela) navedeno u Dodatku 2 POCA-e⁴³
2. ako kazneno djelo (ili djela) predstavlja ponašanje koje je sastavni dio tijeka kriminalnih aktivnosti i/ili
3. ako je kazneno djelo počinjeno tijekom razdoblja od najmanje šest mjeseci te je optuženik time priskrbio korist.

Nadalje, istim člankom definirano je kada je određeni način ponašanja sastavni dio kriminalnih aktivnosti. Temeljni dio jest činjenica kako je osoba takvim ponašanjem pribavila korist te je:

1. u postupcima u kojima je bila osuđena, osuđena je za tri ili više drugih kaznenih djela, pri čemu je u svakom od tih kaznenih djela pribavljena korist određenim ponašanjem, ili
2. u razdoblju od šest godina, zaključno s danom kada je počeo postupak (ili, ako postoji više postupaka, onda od dana početka najranijeg postupka), bila je osuđena u najmanje dva navrata za djelo/djela u kojima je svojim ponašanjem pribavila određenu korist.

Četvrti paragraf ovog članka možda je i najzanimljiviji jer definira vrijednost koristi koja je pribavljena kaznenim djelima ili određenim ponašanjem koja iznosi ne manje od 5000 britanskih funti (s činjenicom kako se taj iznos može promijeniti).

Na temelju gornjeg teksta osobi će u sudskom postupku biti dokazano postojanje kriminalnog životnog stila u tri slučaja. Vežano uz prvi slučaj, riječ je o osobama koje su pravomoćno osuđene zbog počinjenja jednog ili više kaznenih djela navedenih u Dodatku 2. Bitno je naglasiti da je riječ o bilo kojem kaznenom djelu, neovisno o težini kaznenog djela, iz gore navedenog Dodatka 2.

Što se tiče drugog slučaja, riječ je o više kaznenih djela bilo koje vrste iz Dodatka 2 pod uvjetom da ukupna relevantna korist koju je osoba stekla činjenjem kaznenih djela (uključujući i sva druga djela "uzeta u razmatranje" u izricanju

---

(2) The condition is that the offence (or any of the offences) concerned satisfies any of these tests—

- (a) it is specified in Schedule 2;
- (b) it constitutes conduct forming part of a course of criminal activity;
- (c) it is an offence committed over a period of at least six months and the defendant has benefited from the conduct which constitutes the offence."

⁴³ *Ibid.*, POCA, Dodatak 2, str. 276 – 278: trgovanje drogom; trgovanje ljudima, trgovanje oružjem, djela vezana uz terorizam; krivotvorenje; krađa intelektualnog vlasništva; svodništvo i vođenje bordela; ucjenjivanje; djelo pokušaja, udruživanja, poticanja, pomaganja, podržavanja, savjetovanja ili nabave stvari vezano uz prethodno navedena djela. Usp. http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/pdfs/ukpga_20020029_en.pdf (12. prosinca 2017.).

kazne za bilo koje od relevantnih djela iz Dodatka 2) iznosi najmanje 5000 funti. Također, riječ je i o slučajevima ako je osoba osuđena u sudskom postupku za najmanje četiri kaznena djela iz kojih je stekla neku korist ili je tijekom razdoblja od šest godina prije optužbe za trenutačno kazneno djelo osuđena najmanje dvaput u dva različita navrata te je pri tome stekla određenu korist.

Treći slučaj podrazumijeva slučajeve kada je osoba osuđena za kazneno djelo bilo koje vrste iz Dodatka 2 počinjeno tijekom razdoblja od najmanje šest mjeseci na temelju kojeg je stekla korist od najmanje 5000 funti (uključujući i bilo koju drugu korist od drugih djela "uzetih u razmatranje" tijekom izricanja kazne za trenutačno djelo).

Radi ilustracije kako taj zakon izgleda u praksi, navest ćemo primjer iz engleske prakse.⁴⁴

U primjeru je riječ o osobi koju je policija iz engleskog grada Wolverhamptona uhitila zajedno s prijateljima koji su, kako se kasnije ispostavilo, bili pod policijskim nadzorom već neko vrijeme. Prilikom pretrage automobila u kojem su se uhićenici vozili pronađena je torba s 24.000 britanskih funti. Slijedom toga, policija je pretražila i kuće uhićenika te je kod osobe koja je predmetom ovog primjera pronašla kokain u vrijednosti 2000 britanskih funti. Kao razlog zašto je kokain bio u kući osoba je navela kako je pristala pričuvati drogu za prijatelja. Uz kokain policija je pronašla gotovinu u iznosu od 10.000 britanskih funti te nekoliko skupocjenih satova što je, uz mobilni telefon koji je pripadao osobi, zaplijenjeno. Svi uhićenici na kraju su optuženi za sudjelovanje u kriminalnom pothvatu koji je uključivao uvoz droge i opskrbu drogom u široj regiji.

Iako osoba iz primjera nije imala ranije evidentiranih kaznenih djela niti su pronađene bilo kakve informacije koje bi je uključivale u organizirano trgovanje drogama, na savjet odvjetnika osoba je priznala krivnju za posjedovanje kokaina koji se nalazio u njezinoj kuhinji s namjerom isporuke i posjedovanje novca pronađenog u automobilu. Za navedena djela osobi su dosuđene tri godine zatvora.

Tužiteljstvo je, prilikom pripremanja optužnice, zatražilo i dobilo uvid u relevantne bankovne te ostale relevantne izvode za razdoblje unatrag šest godina od dana uhićenja. Slijedom tih podataka tužiteljstvo je prikazalo kako je osoba stekla dobit počinjenjem kaznenih djela od preko 500.000 britanskih funti te da se za trenutačnu naplatu može osigurati 100.000 britanskih funti. Zbog tog

---

⁴⁴ Zbog duljine izvornog teksta ovdje su prikazani samo najvažniji detalji slučaja. Cjelovit opis slučaja s dodatnim objašnjenjima zakonskih rješenja nalazi se na <http://www.accountingevidence.com/blog/2011/12/criminal-lifestyle-confiscation-a-case-study/> (12. prosinca 2017.).

podatka osobi je prijetilo dodatnih pet godina zatvora te naplata punog iznosa procijenjene koristi od počinjenih kaznenih djela.

Uz pomoć odvjetnika osoba je uspjela dokazati kako uplate na bankovnim računima nisu imale nikakve veze s kriminalnim aktivnostima te da je dodatni novac koji je uplaćivao, a nije prikazan kao prihod, dobivao u gotovini za povremene poslove koje je znao obavljati. U procesima pregovora s tužiteljstvom, nakon predočenih dokaza i objašnjenja, sud je u određenoj mjeri prihvatio argumente te je bio spreman smanjiti iznos novca koji bi trebao biti plaćen s 500.000 na 180.000 britanskih funti. S obzirom na procjenu vrijednosti kokaina koji je zaplijenjen u kući, zajedno sa satovima, novcem koji je pronađen u automobilu kojim se vozio te novcem kojim je raspolagao na bankovnim računima, iznos koji je osoba trebala platiti bio je 45.000 britanskih funti.

Slijedilo je kratko saslušanje u kojem je sudac bio pozvan da izvrši nalog za oduzimanje u dogovorenim iznosima. Osoba je dobila šest mjeseci da plati (iako je u praksi potpisala predaju gotovine koju je policija ranije zaplijenila, što znači da je trebalo platiti samo 11.000 britanskih funti) te 15 mjeseci zatvorske kazne.

Uzimajući u obzir navedeno razjašnjenje pojmova životni stil i kriminalni životni stil u prvom dijelu rada, jasno je zbog čega se zakonodavac u Velikoj Britaniji odlučio za uvođenje ovog pojma u pravnu praksu na način kako osobi može biti dosuđen "kriminalni životni stil" samo na temelju počinjenih kaznenih djela, iako postoji niz znanstvenih i praktičnih objašnjenja o tome što bi sve trebalo pripadati u kriminalni životni stil pojedinca. Objašnjenje za takav potez ponudio je Lea⁴⁵, koji je istaknuo kako je velik problem prilikom sudskih procesa postupak dokazivanja kako je određena imovinska korist stečena činjenjem kaznenih djela, ali i postupak zapljene jednom kada se izda sudski nalog. S obzirom na to kako je to iznimno dugotrajan i složen proces⁴⁶, nerijetko se događa kako pojedinci i budu osuđeni zbog počinjenja jednog ili više kaznenih djela, ali njihova imovina ostaje netaknuta. Time se postiže vrlo malo jer je poznato kako organizirane kriminalne skupine imaju sustav funkcioniranja koji može djelovati čak i kada je vođa te skupine fizički u zatvoru. Stoga je, što se tiče organiziranog kriminaliteta, fokus borbe i prevencije stavljen na zapljenu financijske i imovinske dobiti⁴⁷ stečene činjenjem kaznenih djela.

---

⁴⁵ Lea, J., *Hitting criminals where it hurts: organised crime and the erosion of due process*, *Cambridge Law Review*, vol. 35, 2004., str. 81 – 96.

⁴⁶ Kos, D., *Postupak dokazivanja kriminalnog porijekla imovinske koristi u praksi hrvatskih sudova*, *Policija i sigurnost*, br. 3 – 4, 1999.

⁴⁷ Direktiva 2014/42/EU Europskog parlamenta i Vijeća, *Službeni list Europske unije* L 127, str. 27 – 50. Preciznije, isti dokument navodi kako su "među najučinkovitijim sredstvima borbe protiv organiziranog kriminala osiguravanje oštrih pravnih

Nadalje, posebno je zanimljiva činjenica kako se velika pozornost također posvećuje i tome je li osoba tijekom činenja kaznenih djela stekla određenu korist, u ovom slučaju ne manje od 5000 funti. Iako je prema kaznenim djelima navedenima u Dodatku 2 POCA-e u prvom redu riječ o kaznenim djelima iz domene organiziranog kriminala, jasna je intencija zakonodavca – očito je fokus stavio na osobe koje su u hijerarhijskom lancu određene kriminalne organizacije više pozicionirane, pretpostavljajući kako one stječu znatnu imovinsku korist, odnosno veću od 5000 funti.

Još jedan od razloga zbog čega je postavljena donja granica od 5000 funti prilikom razmatranja utvrđivanja kriminalnog životnog stila možda može biti intencija zakonodavca da se na ovaj način obuhvate osobe koje se dulje bave činenjem kaznenih djela iz domene organiziranog kriminaliteta⁴⁸ te time ostvaruju znatnu financijsku korist. Postavljanjem te granice vjerojatno se nastojalo izbjeći opterećivanje sudova djelima u kojima je stečena korist manja od 5000 funti, međutim, gledano s aspekta POCA-e, osoba koja je počinila više kaznenih djela i stekla korist od 5000 funti ili više, ali nije počinila djela propisana Dodatkom 2 POCA-e, očito nema kriminalni životni stil. Jedan od mogućih zaključaka je kako se na taj način nastojalo odvojiti pripadnike organiziranog kriminaliteta od "ostalih" počinitelja kaznenih djela.

Nadalje, pitanje koje se nameće u ovom slučaju jest koliko je učinkovita ovakva pravna uporaba pojma kriminalni životni stil. U siječnju 2016. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva osnovala je povjerenstvo koje je trebalo utvrditi koliko je učinkovita praksa zapljenjivanja koristi dobivene činenjem kaznenih djela u okviru POCA-e. Opći zaključak naveden u izvještaju tog povjerenstva⁴⁹ glasi kako se dosadašnja praksa pokazala neučinkovitom, pri čemu je istaknuto nekoliko važnih podataka. U razdoblju od 2014. do 2015. 640.000 prekršitelja osuđeno je za počinjenje kaznenih djela u Ujedinjenom Kraljevstvu. U istom su razdoblju izvršena 5924 naloga za oduzimanje imovine, što znači da je manje od 1 % osuđujućih presuda dovelo do naloga za oduzimanje imovine. Nadalje,

---

posljedica za počinjenje takvog kaznenog djela, kao i učinkovito otkrivanje te zamrzavanje i oduzimanje predmeta ili imovinske koristi ostvarene kaznenim djelima."

⁴⁸ Više o tome koji se oblici kaznenih djela ubrajaju u taj pojam vidi u: Božić, V., *Suzbijanje organiziranog kriminaliteta u svjetlu pozitivnog kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske*, Međunarodna konferencija "Suzbijanje organizovanog kriminala kao predušlov vladavine prava", Institut za uporedno pravo, Vršac, 2016., str. 285 – 300.

⁴⁹ *Proceeds of Crime Report: Fifth Report of Session 2016–17* (2016.), dalje u tekstu: PCR; <https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmhaff/25/25.pdf> (4. kolovoza 2017.).

u istom razdoblju 1203 naloga za zamrzavanje imovine⁵⁰ izdana su prije nego što je imovina bila skrivena. Ukupna stopa izvršenja svih naloga za oduzimanje iznosila je 45 %, pri čemu su podaci varirali od 96 % naloga za korist do 1000 funti do 22 % naloga za korist viših od milijun funti.^{51,52,53}

U izvještaju POOCR također se navode i razlozi neučinkovitosti ove legislative.⁵⁴ Jedan od glavnih problema leži u činjenici kako je do većine imovine teško doći jer se do vremena izricanja presude o oduzimanju imovinske koristi i njezine pravomoćnosti mnoga sredstva uspiju na razne načine prebaciti izvan zemlje, na treće osobe ili slično. Nadalje, u sustavu kaznenog progona premalo je stručnjaka koji su sposobni pratiti sve transakcije, točnije veliki ih broj odlazi iz javnog sektora zbog premalih plaća u velike financijske institucije koje se ponekad s pravom boje da će biti uključene u proces istrage.

Treći nedostatak leži u činjenici kako je sustav razmjene podataka također bio neučinkovit, stoga nije bilo koordinirane i učinkovite međuagencijske suradnje.⁵⁵ Ono što je posebno istaknuto jest kako postoje brojne agencije koje se bave istim problemom, ali su njihove digitalne baze podataka neumrežene, pa se često događaju propusti zbog prekasnog reagiranja na dobivenu informaciju ili češće prekasnog dobivanja određene informacije.

---

⁵⁰ POOCR, *op. cit.* u bilj. 49, str. 3.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² Treba napomenuti da su osim podataka prema POCA-i, u izvještaj uključeni i podaci prema zakonu Policing and Crime Act iz 2009. (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/26/contents>, 4. kolovoza 2017.) te zakonu Serious Crime Act iz 2015. (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/contents>, 4. kolovoza 2017.).

⁵³ Za više informacija o detaljima iz prakse vidi *Why UK's POCA has failed to deliver a fit-for-purpose confiscation regime*, na <https://www.wolterskluwerfs.com/article/why-uk-poca-has-failed.aspx> (12. rujna 2017.).

⁵⁴ POOCR, *op. cit.* u bilj. 49, str. 34 – 39.

⁵⁵ U Velikoj Britaniji je u sklopu National Crime Agency, vodeće agencije za borbu protiv organiziranog kriminaliteta, načinjen sustav SAR (*Suspicious Activity Report*) koji je zamišljen kao sustav putem kojeg se mogu prijaviti sumnjive aktivnosti vezane uz u prvom redu novčane transakcije. Iako dobro zamišljen sustav, u praksi se pokazalo kako je bio preopterećen prevelikim brojem izvještaja, a često se i nije moglo pristupiti podacima zbog nedostupnosti sustava, odnosno pada.

4. ZAKLJUČAK

Zaključno rečeno, uvođenjem pojma "kriminalni životni stil" htjelo se očito brzo doći do presude putem koje se mogla zaplijeniti imovina stečena činjenjem kaznenih djela. Međutim, iako je riječ o naizgled jednostavnom zakonu, POCA je otvorila mogućnost da sudske odluke prema kojima osobe moraju isplatiti, odnosno vratiti, dobit stečenu činjenjem kaznenih djela, mogu biti dubiozne, pa čak i drakonske, što se vidi iz primjera predstavljenog ranije u tekstu.

Naravno, nije moguće utvrditi kako je cijeli postupak neučinkovit zbog pogrešno uporabljenog pojma koji sam po sebi nije jedinstveno definiran, ali nije ni pogrešno zaključiti kako je u pokušaju da se neke stvari ubrzaju i da se zada ozbiljan udarac organiziranom kriminalu zapravo načinjena šteta u smislu pravnih nedoumica i mogućnosti koje, iako pravno regulirane, ostavljaju prostora za manipulaciju.

U Republici Hrvatskoj problem nezakonitog stjecanja imovinske koristi također je prepoznat te je, na temelju stranih iskustava, donesen Zakon o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem⁵⁶, kojim se nastojao riješiti problem stjecanja velike imovinske koristi iz područja organiziranog kriminaliteta.⁵⁷ Međutim, kasnijim izmjenama proširen je i na kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta te kaznena djela protiv računalnih sustava, programa i podataka.⁵⁸ Sam Zakon o oduzimanju imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem donesen je kako bi uredio postupovnu materiju oduzimanja imovinske koristi, pri čemu je glavni nedostatak ležao u činjenici kako nisu bili poduzeti odgovarajući koraci kako bi se njegove odredbe uskladile s drugim zakonima koji sadržavaju materijalne i postupovne odredbe oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi.⁵⁹ U srpnju 2017. donesen je Zakon o prestanku važenja Zakona o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem⁶⁰ te su se

⁵⁶ Zakon o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 145/2010, dalje u tekstu: Zakon o postupku oduzimanja.

⁵⁷ Vidi članak 34. Zakona o postupku oduzimanja.

⁵⁸ Članak 20. Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona Republike Hrvatske od 8. svibnja 2015., Narodne novine, br. 56/2015.

⁵⁹ Vidlička Roksandić, S.; Galjer Šamota, M., *Političko-gospodarski kriminalitet i prošireno oduzimanje imovinske koristi: Quo vadis, Hrvatska?*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 22, br. 2, 2015., str. 523 – 557.

⁶⁰ Zakon o prestanku važenja Zakona o postupku oduzimanja, Narodne novine, br. 70/2017.

odredbe Zakona o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem spojile sa Zakonom o kaznenom postupku^{61,62}, ali i uskladile s Kaznenim zakonom.⁶³

Bitna razlika koju treba naglasiti u slučaju Republike Hrvatske jest da hrvatski zakonodavac nije posezao za dubioznim rješenjima poput uvođenja pojmova kao što je kriminalni životni stil kako bi ubrzao proces dokazivanja nelegalnog stjecanja imovinske koristi. S obzirom na to da su ove izmjene nedavno napravljene, trebat će pričekati rezultate o uspješnosti tih odluka. Međutim, prema dostupnim podacima Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (dalje u tekstu: DORH) bit će potrebno napraviti mnogo više od samih izmjena zakonske regulative. Naime, prema godišnjem izvješću DORH-a iz 2016. godine⁶⁴ postoji još nekoliko problema koji su identični i u slučaju Velike Britanije i Republike Hrvatske.

Prema izvješću, ističe se kako je u 2016. godini došlo do smanjenja vrijednosti zamrznute i privremeno oduzete imovine u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje te se navedeno može povezati s uočenim trendom sve manjeg ulaganja u nekretnine, a više podizanja gotovine kojoj se gubi trag te zbog sofisticiranijih načina skrivanja novca kao, primjerice, prebacivanja znatnih sredstava putem internetskog bankarstva jer se sredstva na taj način vrlo brzo i lako mogu prebaciti u bilo koju financijsku instituciju u bilo kojem dijelu svijeta. Time je sve teže otkriti nezakonito stečenu imovinsku korist.⁶⁵

Kako se navodi dalje u izvješću, za borbu protiv te vrste skrivanja nezakonito pribavljene imovinske koristi, kao i ulaganja tako pribavljene imovinske koristi u legalne tijekove, nužno je osnaživanje Odjela za istraživanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom (dalje u tekstu: Odjel)⁶⁶ u kojem sve do danas nisu zaposleni stručnjaci s područja financija, poreza, revizije i sl., a čija znanja su nužna za otkrivanje, zamrzavanje i u konačnici oduzimanje nezakonito stečene

---

⁶¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 70/2017.

⁶² Za detalje vidi Glavu XXVII. Postupak o oduzimanju predmeta i imovinske koristi Zakona o kaznenom postupku Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 121/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017.

⁶³ Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015. Ponajprije treba pogledati Glavu VI. Oduzimanje imovinske koristi, oduzimanje predmeta i javno objavljivanje presude.

⁶⁴ Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2016. godinu, travanj 2017.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 134.

⁶⁶ Uspostavljen u Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta u svibnju 2014.

imovinske koristi. Osim ovog problema, u Odjelu su predviđena dva mjesta financijskih istražitelja upravo zbog ranije navedenih činjenica, međutim, kako u Uredu nema prostora u kojem bi oni radili, a posebice zbog niskih koeficijenata predviđenih za navedena radna mjesta, ta su radna mjesta ostala nepopunjena. Osim nedostatka kadrova valja istaknuti i nedostatak prostora za rad u sjedištu Ureda u Zagrebu, pa tako osim prostora za službenike i namještenike nedostaje i prostor za zamjenike ravnateljice, prostor za arhivu, sobe za snimanje dokaznih radnji. Upravo je nedostatak prostora jedan od osnovnih razloga što se slobodna mjesta državnih službenika ne popunjavaju.

Stoga je više nego očito kako za uspješno oduzimanje protupravne imovinske koristi nije dovoljno imati samo zakonom propisanu mogućnost njezine primjene, nego je potrebno, kako je već naglašeno, kroz međuinstitucionalnu suradnju urediti i druga područja unutar države kako bi se počiniteljima otežalo skrivanje protupravno stečene imovine i njezino infiltriranje u politički i ekonomski život zemlje.⁶⁷

Slijedom navedenoga, na temelju praktičnih iskustava iz engleske prakse vezane uz problematiku uvođenja kriminološkog pojma "kriminalni životni stil" u svrhu ubrzavanja procesa zapljene imovine stečene činjenjem kaznenih djela, uputno bi bilo napraviti nekoliko stvari kojima bi se i u hrvatskoj praksi ti problemi mogli smanjiti, ako ne i riješiti.

Prvo, sasvim sigurno nije potrebno uvoditi pojmove kao što je "kriminalni životni stil" jer je on sam po sebi kriminološki pojam koji ima više značenja, ovisno o kontekstu unutar kojeg se definira. Drugo, najveći problem očito leži u brzini procesa dokazivanja i procesu zapljene imovine nakon pravomoćnosti presude. U tom smislu predlažemo konkretne korake koji bi uvelike unaprijedili ovaj proces.

Ponajprije treba osigurati suradnju i mogućnost razmjene podataka između svih relevantnih agencija koje su uključene u ove procese jer se pokazalo na primjeru engleske prakse kako neke institucije imaju podatke koji mogu pomoći istrazi, no niti su same bile svjesne važnosti tih podataka niti ih je u krajnjem slučaju itko kontaktirao u vezi s tim podacima. Stoga je nužno stvoriti uvjete u kojima postoji protok podataka kako bi se oni mogli prikupiti i obraditi u vrlo kratkom roku, što bi svakako utjecalo na brzinu postupka.

Nadalje, kako je ovdje obično riječ o zamršenim tokovima novca, potrebno je zaposliti i educirati stručnjake koji će biti sposobni pratiti te tokove te pravilno tumačiti dobivene informacije, čime bi se povećala učinkovitost pravosudnog aparata, ali ujedno i smanjio udio pogrešaka zbog kojih se često procesi znaju oduljiti, što stvara pogodno tlo za prebacivanje imovine izvan dosega vlasti čak

⁶⁷ Vidlička Roksandić, Galjer Šamota, *op. cit.* u bilj. 59, str. 534.

i kada je donesena pravomoćna presuda. Tim stručnjacima potrebno je osigurati adekvatne uvjete rada, i praktične i zakonske, jer na njima leži ekspertiza dokazivanja kako je iznos novca koji je predmetom spora zaista i posljedica, odnosno rezultat činjenja kaznenih djela.

Zaključno, potrebno je provjeriti postoje li u sadašnjoj sudskoj praksi elementi koji pridonose otežanju postupaka dokazivanja i zapljene imovine stečene ilegalnim aktivnostima koji bi se mogli preurediti tako da se postupak ubrza i ujedno olakša za sve stranke koje su uključene u spor.

LITERATURA

- Bezić, Ž., *Ljudsko ponašanje*, Crkva u svijetu, vol. 40, br. 2, 2005., str. 207 – 227.
- Bourdieu, P., *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Harvard University, Cambridge, MA, 1984.
- Božić, V., *Suzbijanje organiziranog kriminaliteta u svjetlu pozitivnog kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske*, u: *Međunarodna konferencija „Suzbijanje organizovanog kriminala kao preduslov vladavine prava*, Institut za uporedno pravo, Vršac, 2016., str. 285 – 300.
- Chaney, D., *Lifestyles*, Routledge, New York, 1996.
- Clark, M., *Exploring the criminal lifestyle: a grounded theory study of Maltese male habitual offenders*, International Journal of Criminology and Sociological Theory, vol. 4, br. 1, 2011., str. 563 – 583.
- Doležal, D., *Faktorska analiza upitnika „Psihološki inventar kriminalnih stilova razmišljanja”*, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, vol. 43, br. 1, 2008., str. 13 – 29.
- Doležal, D., *Kriminalna karijera i kriminalni životni stil*, doktorski rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2009.
- Doležal, D., *Kriminalna karijera*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 30, br. 2, 2009., str. 1082 – 1107.
- Felson, M.; Cohen, L., *Social change and crime rate trends: A routine activity approach*, American Sociological Review, vol. 44, br. 4, 1979., str. 588 – 608.
- Giddens, A., *Modernity and Self-identity*, Polity, Cambridge, 1991.
- Hindelang, M.; Gottfredson, M.; Garofalo, J., *Victims of personal crime: An empirical foundation for a theory of personal victimization*, Ballinger, Cambridge, MA, 1978.
- Kennedy, L.; Forde, D., *Risky lifestyles and dangerous results: Routine activities and exposure to crime*, Sociology and Social Research: An International Journal, vol. 74, br. 4, 1990., str. 208 – 211.

- Kos, D., *Postupak dokazivanja kriminalnog porijekla imovinske koristi u praksi hrvatskih sudova*, Policija i sigurnost, br. 3 – 4, 1999.
- Lea, J., *Hitting criminals where it hurts: organised crime and the erosion of due process*, Cambrian Law Review, vol. 35, 2004., str. 81 – 96.
- Markus, H., *Self-schemata and processing information about the self*, Journal of Personality and Social Psychology, vol. 35, 1977., str. 63 – 78.
- Nofziger, S., *Deviant Lifestyles and Violent Victimization at School*, Journal of Interpersonal Violence, vol. 24, br. 9, 2009., str. 1494 – 1517.
- Schwartz, J. P.; Waldo, M., *Interpersonal Manifestations of Lifestyle: Individual Psychology Integrated with Interpersonal Theory*, Journal of Mental Health Counseling, vol. 25, br. 2, 2003., str. 101 – 111.
- Siegel, L., *Criminology*, 11th edition, Thomson-Wadsworth, Belmont, 2012.
- Simmel, G., *Die Grosstädte und das Geistesleben*, Peterman, Dresden, 1903.
- Simmel, G., *Die Probleme der Geschichtsphilosophie*, Duncker & Humblot, Leipzig, 1905.
- Šuperina, M., *Mreža organiziranog kriminaliteta*, Policija i sigurnost, br. 3, 2015., str. 299 – 316.
- Tomić-Koludrović, I.; Leburić, A., *Sociologija životnog stila – prema novoj metodološkoj strategiji*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2002.
- Vidlička Roksandić, S.; Galjer Šamota, M., *Političko-gospodarski kriminalitet i prošireno oduzimanje imovinske koristi: Quo vadis, Hrvatska?*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 22, br. 2, 2015., str. 523 – 557.
- Walters, G., *Lifestyle Theory: Past, Present and Future*, Nova Science Publishers, New York, 2007.
- Walters, G., *The Criminal Lifestyle: Patterns of Serious Criminal Conduct*, SAGE Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1990.
- Walters, G., *The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles. Part I: Reliability and Preliminary Validity*, Criminal Justice and Behaviour, vol. 22, br. 3, 1995., str. 307 – 325.
- White, T.; Walters, G., *Lifestyle Criminality and the Psychology of Disresponsibility*, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, vol. 33, 1989., str. 257 – 263.
- Yochelson, S.; Samenow, S., *The Criminal Personality: A Profile for Change*, Volume I, Aronson J., New York, 1976.

IZVORI

- Confiscation and Ancillary Orders pre-POCA: Proceeds of Crime Guidance*, http://www.cps.gov.uk/legal/a_to_c/confiscation_and_ancillary_orders/ (08. kolovoza 2017.).
- Criminal lifestyle confiscation – a case study*, <http://www.accountingevidence.com/blog/2011/12/criminal-lifestyle-confiscation-a-case-study/> (12. prosinca 2017.).
- Crown Prosecution Service*, <http://www.cps.gov.uk/> (08. kolovoza 2017.).
- Direktiva 2014/42/EU Europskog Parlamenta i Vijeća, Službeni list Europske Unije L 127, str. 27 – 50.
- Izješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2016. godinu*, travanj 2017., <http://www.dorh.hr/IzvjescjeDrzavnogOdvjetnistvaRepublikeHrvatskeZa> (04. kolovoza 2017.).
- Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17.
- Policing and Crime Act 2009, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/26/contents> (04. kolovoza 2017.).
- Proceeds of Crime Act 2002, https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/pdfs/ukpga_20020029_en.pdf (01. kolovoza 2017.).
- Proceeds of Crime Report: Fifth Report of Session 2016 – 17*, <https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmhaff/25/25.pdf>. (04. kolovoza 2017.).
- Serious Crime Act 2015, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/contents> (04. kolovoza 2017.).
- Why UK's POCA has failed to deliver a fit-for-purpose confiscation regime*, <https://www.wolterskluwerfs.com/article/why-uk-poca-has-failed.aspx>, (12. rujna 2017.).
- Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17.
- Zakon o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 145/2010.
- Zakon o prestanku važenja Zakona o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 70/2017.

Summary

Dalibor Doležal*

CONSEQUENCES OF NORMATION OF THE CRIMINOLOGICAL TERM "CRIMINAL LIFESTYLE" IN A LEGAL SYSTEM – THE CASE OF GREAT BRITAIN

Organized crime has long been in the focus of many studies by various global experts as regards all its etiological and phenomenological forms and features. Despite the numerous studies, recent literature confirms that this phenomenon is still difficult to define, appreciate in terms of its spread and, consequently, to recognize. However, researchers agree that this phenomenon is a direct political and economic threat to the functioning of the rule of law, especially if combined with corruption, which often goes abreast with this phenomenon.

In this regard, based on numerous scientific and professional analyses, different countries have developed different approaches to fighting organized crime and have often devised very innovative solutions at different levels. Within the UK legal system, the term "criminal lifestyle" was introduced in the Proceeds of Crime Act of 2002 as a way of accelerating the process of seizing property acquired through the commission of crimes by individuals or groups connected with the organized crime community. According to Article 75 of the Proceeds of Crime Act 2002, a defendant has a criminal lifestyle if and only if one condition is satisfied. The condition is that the offence (or any of the offences) concerned satisfy any of these tests: it is specified in Schedule 2 of the Proceeds of Crime Act 2002, it constitutes conduct forming part of a course of criminal activity, it is an offence committed over a period of at least six months, and the defendant has benefited from the conduct which constitutes the offence. In sum, a person can be deemed to have a criminal lifestyle only if he or she has committed very specific criminal offences under very specific conditions.

In this paper, the current scope of the term "criminal lifestyle" is summarized. In our opinion, the meaning of the term is much broader and the commission of criminal offenses is only one of its constituent parts, but not the most important one. Moreover, the conducted analysis of the effectiveness of this measure in British law showed that the introduction of this term with the specific conditions did not achieve the primary goal, which was seizure of property obtained through the commission of crimes by persons in the higher echelons of the organized crime community.

---

* Dalibor Doležal, Ph. D., Assistant Professor, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Borongajska cesta 83F, Zagreb; dalibor.dolezal@erf.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-1558-5905

Furthermore, considering that the Republic of Croatia had, until recently, a similar legal act, we have compared these two acts to identify the similarities and differences. Despite some similarities, the Croatian version did not introduce the term “criminal lifestyle” nor did it specify a monetary amount that a person would have to acquire in order to be deemed to “have” a criminal lifestyle, as is the case with the UK law. Finally, we concluded that the reason for the failure of the Croatian law was not the misuse of a certain criminological concept, but the fact that other measures, such as a lack of cooperation between the agencies involved in the prevention of organized crime and failure to recruit professionals who would follow the course of illegally acquired property, are also necessary for a successful fight against organized crime.

Keywords: organized crime, criminal lifestyle, criminology

